

Dr. Sulica Szilárd: A magyar irodalom és művelődés hatása a román irodalom és művelődés fejlődésére

(Acta Litterarum Ac Scientiarum Reg. Universitatis Hung. Franciscose Josephinae, Sectio: Geographico-Historica, Tom. III. Fase. 1. Redigunt: † A. Buday et C. Kogutowicz.) Szeged, 1937, 91 l. 80.

Az utódállamok nemzeti kisebbségei közül kizárólag csak az erdélyi magyarság rendelkezett *hagyományos és helyhez kötött* (territoriális) kultúrörökséggel hisz' a XVIII. század utolsó évtizedéig az erdélyi gondolat, a transzylvánizmus vonakodott még az egyetemes magyarság életkeretein belül is elhelyezkedni. Erdélyi műveltségünk azért sohasem veszítette el a belterjes magyarsággal való szellemi összeköttetéseit, hanem a nyugatias színezetű nemzeti műveltség közvetítőjeként szerepelt — a kulturális válság-zóna keleti kapujában. Magyar kultúránknak ezt a keleti küldetését vázolja élénk az oláh kisebbségi mozgalom műveltség-történeti fejezetének leg-
alaposabb ismerője: Sulica Szilárd. A románság kulturográfiai felvételének legmélyebb gyökereire utalnak következő sorai: „*Földrajzi elhelyezésük és a görög-keleti egyházhoz való makacs ragaszkodásuk a románokat a keleti művelődés és életfelfogás neveltjeivé tette*“ (3. l.) További kultúrfejlődésük legnagyobb erőtenyezőinek sorában említi *Magyar. és Lengyel-országot* s meggyőző érveléssel végbevitt szintézisének alaptétele szerint: „...*a magyar nyelv, kultúra és irodalom jótékony termékenyítő hatása a román irodalomra és kultúrára megszakítás nélkül kimutatható a XV. sz. végétől a mai napig*“ (57. l.). Különös figyelmet érdemel dolgozatának az a része, melyben hiteles statisztikai adatok szembeállításával a megvádolt magyar művelődéspolitikának nyújt teljesértékű elégtételt: 1907-ben a körülbelül 2,500.000 lélekből álló magyarországi románságnak 2985 felekezeti román népiskolája volt 3076 tanítóval. Ezzel szemben 1909-ben a több mint 2 millió lakosból álló független Romániában volt 5073 elemi iskola 7784 tanerővel. Vagyis Magyarországon kb. 938. román lakosra esett egy elemi román iskola, Romániában pedig kb. 1379 lakosra esett csak egy ilyen elemi iskola (35. l.). —

Mindannyian elismerjük — szerzőnk fejtegetései nyomán is — a magyar kultúrának az erdélyi, sőt a regáti román művelődésre gyakorolt termékenyítő hatását, csupán egy nyitva hagyott kérdésre várunk még megnyugtató feleletet. Mivel indokolható ugyanis a mai román műveltségkörnek a nyugatias ösztönzéseket szinte megcáfoló alapjellege s hogyan következhetett az be, hogy az egykori magyar kultúrhullámok a mai románság szellemi-lelki színképében már alig mutatnak számbavehető gyűrűzéseket? E kérdésnek módszeres vizsgálata és elfogadható megoldása egyszersmind az erdélyi magyar kisebbség műveltségképének gyökeres elemzését is jelentené. Reméljük, hogy Sulica Szilárd megígért monográfiájában e kérdésünket sem hagyja válaszolatlanul.

Wagner Ferenc.

A hormon és az ember. Tangl Harald. (A Búvár könyvei VI., Bpest, 1937. 178 lap, 56 ábra.)

Festi életünk minden mozzanatába irányítólag folynak be azok a részen kiderített, de részben még homályba burkolódzó vegyületek, melyeket

belső elválasztású mirigyeink termelnek és amelyeket *összefoglalóan hormonoknak nevezünk*. Ezek a hormonok hihetetlen kis mennyiségükkel — sokszor a gramm milliomodrészével — szabályozzák, irányítják növekedésünket, testalkatunk kiformálódását, nemi életünket és mindezekkel kapcsolatosan természetesen szellemi, lelki világunkat is, egyszóval szervezetünk hormongzáldzkodása *determinálja egész testi és lelki alkatunkat*. Hogy valóban ilyen, szinte mérhetetlen jelentőségük van a hormonoknak, azt legjobban az egyes hormontermelő mirigyek rendellenes működéséből származó, ú. n. kiesési tünetek bizonyítják. A belső elválasztású mirigyek ilyen rendellenes működéséből jönnek létre azok a beteges elváltozások, melyeket golyva, Básedow-kór, bronzkór, akromegália, cukorbetegség, vészes vérszegénység, stb. néven ismerünk. Ezek azonban már a rendellenes hormontermelésnek külsőleg is erősen szembetűnő, extrém esetei. De a szakember igen sok, nem ilyen erős mérvű testi és lelki elváltozásoknál is, a hormonkutatások eredményeinek felhasználásával hormonalis okokra vezetheti vissza ezen elváltozásokat és a hormontan segítségével keresheti kiküszöbölésüket is.

A hormonok tanában látjuk legvilágosabban kifejezve azt a fontos tételt, hogy mennyire nem lehet az emberi lélekkel foglalkozni anélkül, hogy az ember testi életét alaposan ne ismerjük. A hormonok összes szerveink között egy végtelenül finom és érzékeny kémiai természetű összeköttetést, kapcsolatot létesítenek (az ú. n. autakoid-rendszert), mely az idegrendszerhez hasonlóan és azzal együtt egész életünket, — testi és lelki életünket egyaránt — irányítja.

A pedagógus embernek, ha hivatása magasra akar állani, feltétlenül ismernie kell ennek az autakoid-rendszernek és az egész mai hormontannak a lényegét, mert csak ezek segítségével értheti meg teljesen az emberi élet és így a gyermek életének igen sok mozzanatát. Ebben jön segítségünkre *Tangl Harold* kitűnő munkája, mely a hormonokra vonatkozó összes ismereteket a *művelt laikus számára is könnyen érthető és élvezetes formába foglalja össze*. Hangsúlyoznom kell, hogy ennek a műnek — bár szakemberek számára is kitűnő összefoglaló kézikönyv, — egyetlen egy sora sem okoz a művelt laikus számára nehézséget.

A mű szerzője, aki maga is jónevű hormonkutató, mindenekelőtt bemutatja nagy vonásaiban azt a küzdelmes utat, mellyel *a mai hormontan kialakult* és még ma is kialakulófélben van. A hormontermelő mirigyek felfedezése, majd a hormonok kivonási eljárásának kikutatása, a hormonok adagolási módjának és mennyiségének megállapítása, végül a vegyi összetétel kiderítése és esetleg a szintetikus előállítás: ez az az út, melyen minden hormonról szóló ismeretünknek végig kellett haladnia, míg a mai eredményekhez ért. Hosszú, küzdelmes, számtalan tudós egész életmunkáját igénylő út volt ez. Részletesen ismerteti a következőkben a mellékvese, a pajzsmirigy, a hasnyálmirigy, a férfi és női ivarmirigyek, az agyalapi mirigy, az emésztőszervek, a csecsemőmirigy, a tobozmirigy *hormontermelő tevékenységét*, a hormonok *hatását a szervezetre*, valamint a mirigyek egymásközi hormonális kapcsolatait. *A hormonelválasztási zavarokból* keletkező elváltozásokat, — melyek lehetnek úgy testiek, mint lelkiek, sőt a kettő többnyire szorosan egymásbafonódva jelenik meg, hisz itt az össz-szervezetben, az egész

emberben fellépő zavarokról van szó, — részletesen ismerteti minden egyes mirigy tárgyalásánál, de utal egyúttal azokra az óriási gyakorlati eredményekre is, melyeket a modern orvostudomány éppen e hormonok ismerete alapján elért. Ez utóbbi vonatkozásban nem loval bennünket túlzott optimizmusba, viszont a reálisan elérhető és remélhető eredmények is rendkívül *biztató perspektívát* nyitnak meg előttünk számos olyan betegségekre vonatkozólag, mely betegséggel még nem is olyan régen az orvostudomány semmit sem tudott kezdeni.

Külön fejezetben utal a vitaminok és a hormonok vegyi. és fiziológiai-hatásbeli rokonságára. Mintegy összegezőként az „*Alkat és belső elválasztás*” című fejezetben a belső elválasztási mirigyek működésének és a kretschneri értelemben vett alkat kialakulásának szoros kapcsolatáról való ismereteinket foglalja össze. A könyvnek különösen ez a fejezete és az a rengeteg ilyen vonatkozású utalás, melyekkel az előbbi fejezetek során találkozunk, *igen értékesek a pedagógus számára.*

Az ügyesen összeválogatott ábrák alatt rövid, de jól átgondolt magyarázó szöveg van.

Kíváncsinos lenne, hogy a hormontannak, ennek a már most is óriási perspektívát mutató tudománynak főbb eredményeiből tudatos nevelői munkája nivójának emelése érdekében minél többet átvegyen a pedagógus.

Uherkovich Gábor.

A Botond Bajtársi Egyesület Évkönyve I. 1921/22—1936/37. Összeállították és megírták: **Babiczky Ede és Tóth Gyula** Kiadja a Botond Bajtársi Egyesület Vezérsége, Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola, Szeged, 1938. 104 l. 80.

A magyar ifjúsági mozgalmak történetében *két, egymástól élesen elütő* korszakot szükséges megkülönböztetnünk. Az első a világháborút betetőző *összeomlásig* tartott, amelyben még nem volt ifjsági életünknek *állandó és országos érdekű* szervezeti formája, hanem csupán *alkalmi* esetek váltották ki a magyar fiatalság rövidéletű tömörüléseit. A második időszakasz eseményei azonban már a legkülönbözőbb érdekek és szempontok szerint megszervezett ifjúság képet tükrözik. Érdekes, hogy a *Paedagogium*- és annak továbbbélése, a szegedi *Tanárképző Főiskola* hallgatósága mégis minden időben az érdekképviselési szervezkedésben látta ifjúsági törekvéseinek életjogát, mert csakis így tudott egységesen és öntudattal állást foglalni a rész-célok szintezéseit jelentő nagy nemzeti kérdésekben.

Ezt a gyakorlati felismerést igazolja a *Botond Bajtársi Egyesület* kultúrtermelői tevékenységének első zárószámadása is, hisz' „*Tizenhat év munkájának termését tartalmazza ez az évkönyv*” — írja *Dr. Eperjessy Kálmán* primus magister, az ifjúság szeretetétől átitatott előszavában (41). Majd a társszerzők felkészült tollából megismerkedünk a *budai és szegedi* évek tanárjelöltjeinek sokirányú munkásságával: egy letűnt, a világháború küzdelmeiben idegileg felemészthető nemzedékkel és a mai utánpótlással. Míg a *budai évfjártok* érdeklődésének súlypontja erősen *szakirányú* volt, addig a *szegedi nemzedék* lelki műszere már érzékeny kilengéseket végzett a *nép kultúra* s annak minden életkapcsolata felé. Ennek a nemzedékváltásnak